

Зважаючи на сучасний економічний стан гірничих підприємств та України взагалі вирішення проблем порушених територій у найближчому часі є складним завданням. Вихід з цієї ситуації частково полягає в тому, щоб перекласти фінансування рекультиваційних робіт з державного бюджету на вугільні підприємства, шляхом передачі їх у довгострокову оренду та/або приватизації. Основним завданням при цьому є покращення інвестиційного клімату в Україні, зокрема залучення інвестицій у вугільну галузь.

У цьому випадку з боку держави доцільно було б створити комісію при Міністерстві охорони навколишнього середовища. Комісія повинна займатися вирішенням таких питань як визначення меж рекультивованої ділянки, напрямку проведення рекультиваційних робіт, визначення необхідного обсягу проведення рекультиваційних робіт та здійснення моніторингу за рекультивованою ділянкою протягом певного часу.

Отже, задля вирішення питання відтворення порушених земель потрібно впровадити фінансовий механізм забезпечення проведення рекультивації аналогічний тому, який застосовується в Німеччині, залучити інвестиції у вугільну галузь, передати в оренду та/або провести приватизацію ряду підприємств та створити відповідну комісію при Міністерстві охорони навколишнього середовища.

### Література

1. Витт М.Б. Экономические проблемы рекультивации земель. – М.: Стройиздат, 1980. – С. 102-109.
2. Пасхавер О.Й., Верховодова Л.Т., Воронкова Т.Є., Терещенко Н.В. Завершальний етап приватизації в Україні. – К.: Міленіум, 2003. – С. 59-62.
3. Пертова Е.Г., Семенова Л.А. Опыт рекультивации земель, нарушенных горнодобывающей промышленностью (на примере ряда капиталистических стран)// Рациональное природопользование и уход за ландшафтом в районах горных разработок: научные труды по охране природы. – Тарту. – 1989, вып.10. – С. 123-131.
4. Про результати перевірки використання коштів державного бюджету, передбачених Міністерству палива та енергетики України у 2001 році на розв'язання еколого-гідрогеологічних проблем. – Бюлетень Рахункової палати України, Випуск 4, 2002. – <http://www2.ac-rada.gov.ua>
5. Уоллворк К.Л. Нарушенные земли – М.: Изд-во "Прогресс", 1979. – С. 187-188.
6. Ewart E., The European Coal Industry: Hard Times for Hard Coal. – Coal Age, Sep 1, 2001.

УДК 504.06

Магістр О.А. Потай<sup>1</sup> – НЛТУ України

## ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Формування інтегрованої системи екологічного менеджменту на промислових підприємствах – це ефективний інструмент для комплексного вирішення завдання забезпечення якості продукції, охорони довкілля, професійної безпеки виробництва і відповідальності підприємства перед суспільством та сприяння інтегруванню України у світове співтовариство.

**Ключові слова:** менеджмент, екологічний менеджмент, інтегрована система екологічного менеджменту, якість, довкілля.

<sup>1</sup> Наук. керівник: доц. Л.І. Максимів, канд. екон. наук

## The forming of integrated system of environmental management for industrial enterprises

The integrated system of environmental management on industrial enterprises is an effective management tool. The of this system will guaranteeing the products quality maintenance, preservation of the environment, professional safety of production and social responsibility of enterprise at same time. The integrated system of environmental management assists to integrate Ukraine in a world community.

**Keywords:** management, environmental management, integrated system of environmental management, quality, environmental.

Сучасна екологічна ситуація і тенденції її зміни багато в чому визначаються промисловим виробництвом і господарською діяльністю загалом. Незважаючи на окремі успіхи і досягнення, загальний стан довкілля продовжує погіршуватися, що призведе до подальшого загострення екологічної кризи. Основною причиною цих негативних процесів в Україні є низька ефективність механізмів екологічного контролю й управління, які використовуються на промислових підприємствах, та переважно засновуються на жорстких адміністративних методах. Моделі організації й управління природокористуванням, які діють сьогодні в Україні, не забезпечують узгодженості економічних і природоохоронних цілей, через що виникає необхідність застосування нових підходів до вирішення екологічних проблем. У зв'язку з цим виникла необхідність розробки ефективної системи екологічного менеджменту як більш прогресивної моделі організації управління природокористуванням у ринкових умовах [1].

Взаємозв'язки між удосконаленням управління природокористуванням і економічним розвитком були головними питаннями на Конференції ООН з довкілля і розвитку, яка відбулася у 1992 р. в Ріо-де-Жанейро. Основні її документи – "Декларація Ріо-де-Жанейро" та "Порядок денний на ХХІ століття" (Агенда-21). Саме в останньому вперше прозвучав термін "екологічний менеджмент", причому підкреслювалось, що екологічний менеджмент варто віднести до ключової домінанти сталого розвитку і водночас до найвищих пріоритетів промислової діяльності і підприємництва. Відповідно до цього виникло і поняття системи екологічного менеджменту – як результат постійного зростання потреби підприємств і організацій у більш системному управлінському підході у питаннях охорони навколишнього середовища [3].

Сама хронологія розвитку поняття екологічного менеджменту має чіткий зв'язок з розробкою стандартів і міжнародних рекомендацій. Починаючи з 1992 р., коли Британський інститут стандартизації опублікував перший стандарт систем екологічного менеджменту BS 7750, було підготовлено низку різноманітних міжнародних документів у цій сфері, найважливішими серед яких є серія ISO 14000 – набір міжнародних стандартів систем екологічного менеджменту. На території України, яка з 1993 року є повноправним членом Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), ці стандарти були впроваджені у 1997 році. Таким чином Україна офіційно приєдналася до міжнародного співтовариства у галузі впровадження та розвитку екологічного менеджменту.

Якість продукції або послуг є одним із найважливіших чинників успішності будь-якої виробничої діяльності. Це – сукупність властивостей і характеристик продукції або послуг, які надають їм здатність задовольняти обумовлені або передбачені потреби сучасної людини. Нині в усьому світі значно підвищились вимоги споживача до якості продукції, що супроводжується необхідністю її постійного підвищення та уможливорює досягнення і підтримання ефективної економічної діяльності [2]. Водночас зростають вимоги до екологічності самого виробництва, його безпечності для довкілля, працівників і суспільства. Відповідно до цього системи менеджменту промислових підприємств все частіше розробляються в інтегрованих формах, що дає змогу враховувати і гармонійно поєднувати різні аспекти виробничої діяльності.

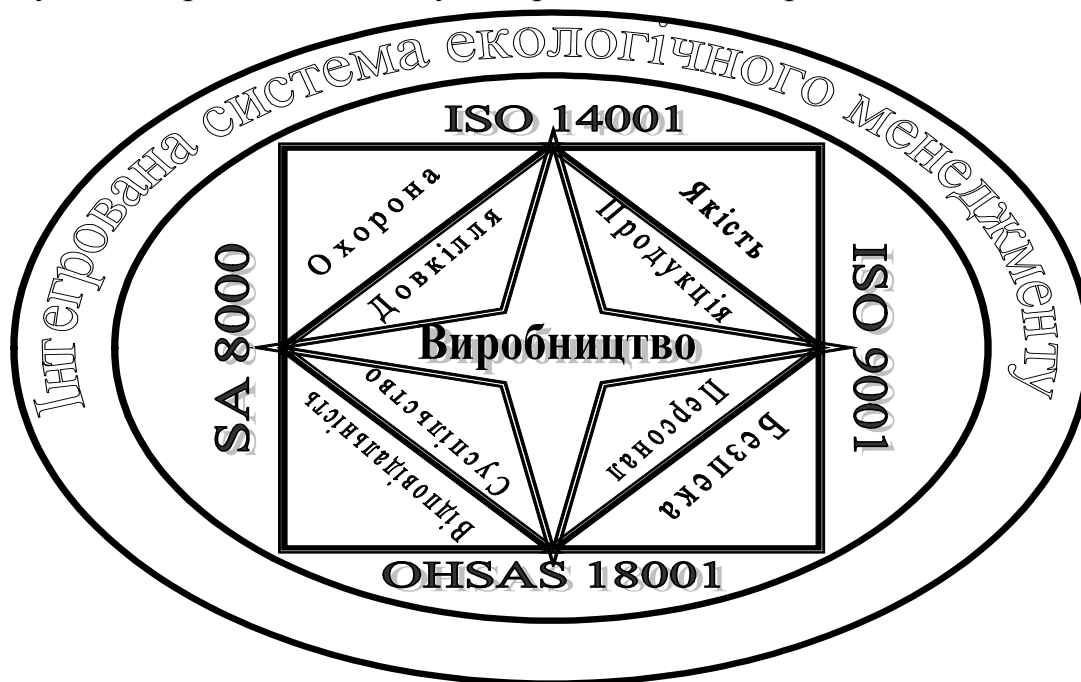


*Рис. 1. Модель інтегрованої системи екологічного менеджменту промислового підприємства*

Зміна психології споживачів та виробників розвинених країн змусила бізнес переглянути свою стратегію, сфокусувати її на постійному поліпшенні якості продукції, охорони довкілля і безпеки праці та бути відповідальним за свою виробничу діяльність перед суспільством. Це стало можливим завдяки використанню інтегрованої системи екологічного менеджменту (рис. 1), яка поширюється на всі етапи життєвого циклу продукції та будується у форматі стандартів серій ISO 9000 (система менеджменту якості), ISO 14000 (система екологічного менеджменту), OHSAS 18000 (система менеджменту професійної безпеки) і SA 8000 (система менеджменту соціальної відповідальності), які мають багато спільних рис і надають підприємствам можливість інтегрованого впровадження передового міжнародного досвіду з побудови ефективних систем менеджменту і мінімізації ризиків у відношенні якості, довкілля, безпеки і суспільства. Отже інтегрована система екологічного менеджменту – це система менеджменту підприємства, побудована на основі гармонійного поєднання різних аспектів якості виробничої діяльності з метою максимізації еколого-економічної ефективності виробництва.

Серед цілей створення інтегрованої системи екологічного менеджменту можуть бути: забезпечення стійкого розвитку підприємства і розширення експорту продукції; покращення екологічних і техніко-економічних показників виробництва і його безпеки; забезпечення взаємозв'язків усіх систем менеджменту підприємства.

Впровадження інтегрованої системи екологічного менеджменту – це стратегічне рішення щодо розвитку кожного окремого підприємства і має відбуватися із врахуванням його економічних, екологічних, технологічних і інших показників та характеристик. Оскільки більшість промислових об'єктів України не володіють сертифікованими відповідно до вимог міжнародних стандартів системами менеджменту, а їх впровадження вимагає додаткових виробничих витрат, доцільно обрати поетапну стратегію управлінської перебудови підприємства, наприклад у такій послідовності: I етап – побудова, впровадження і сертифікація системи менеджменту якості продукції; II етап – системи екологічного менеджменту і менеджменту охорони праці, III етап – системи менеджменту соціальної відповідальності.

Побудована таким чином система буде діючою узгодженою робочою структурою підприємства і включатиме ефективні технічні й управлінські методи для забезпечення найкращих і найбільш практичних способів взаємодії людей та техніки, а також інформації з метою задоволення потреб споживачів і партнерів стосовно якості продукції і виробничого процесу та економії виробничих витрат.

Ефективність формування інтегрованої системи екологічного менеджменту на промислових підприємствах залежатиме, насамперед, від вмотивованості і переконань керівництва і персоналу у доцільності і необхідності цих дій. У побудові такого роду системи повинен брати участь весь колектив підприємства, а екологічно коректна поведінка повинна стати компонентом загальної виробничої культури та етики. Що ж до організаційної структури підприємства при інтегрованій системі екологічного менеджменту, то введення на підприємстві нових підсистем менеджменту повинно адаптуватися до наявних умов та органічно поєднуватися з вже існуючою організаційною структурою та системою менеджменту підприємства [5]. При виникненні протиріч коригування має відбуватися таким чином, щоб не порушувати налагодженого механізму функціонування підприємства.

Загалом побудова, впровадження і сертифікація інтегрованої системи екологічного менеджменту на промислових підприємствах дасть змогу їм отримати ряд вигід і конкурентних переваг та надає зацікавленим колам впевненість у такому рівні виробництва продукції та надання послуг, який відповідає високим вимогам сьогодення і зумовлюється гострою конкурентною боротьбою на внутрішньому і зовнішньому ринках. Потенційний ефект від участі промислових підприємств в інтегрованій системі екологічного менеджменту диференціюється за чотирма основними групами [4]: зниження витрат, підвищення конкурентоспроможності, зниження ризиків і удосконалення підприємства. Інтегрована система екологічного менеджменту є тим результативним і ефективним інструментом, який дає змогу підприємствам,

що її впровадили, досягти високого ступеня довіри і стійкої прихильності споживачів і партнерів з бізнесу.

Використання і впровадження на вітчизняних підприємствах вимог міжнародних стандартів у сфері якості, довкілля, праці і суспільства – це сприяння входженню України до Європейського Союзу і Світової організації торгівлі, тобто забезпечення стратегічних національних інтересів.

### Література

1. Галушкіна Т.П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика) – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2000. – 280 с.
2. Гиссин В.И. Управление качеством продукции. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 256 с.
3. Лук'яніхін В.О. Екологічний менеджмент у системі управління збалансованим розвитком: Монографія. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2002-314 с.
4. Максимів Л.І. Проблеми та перспективи розвитку підприємств України у контексті вимог охорони навколишнього середовища// Зб. наук. праць: Теоретичні та прикладні питання економіки. – К.: 2002, вип. 1. – 435 с. (С. 297-303).
5. Пахомова Н.В., Эндрес А., Рихтер К. Экологический менеджмент. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.

УДК 631.95:631.459

*Аспір. Н.Є. Стойко – Львівський державний аграрний університет*

## ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕРОЗІЙНО БЕЗПЕЧНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Розглянуто деякі аспекти екологічно безпечного використання земель сільськогосподарського призначення в умовах розвинутої водної ерозії ґрунтів. На основі проведених досліджень зроблено висновки щодо покращання екологічного стану сучасних агроландшафтів.

**Ключові слова:** екологія, землекористування, ерозія ґрунту, агроландшафт.

*Doctorate N.Ye. Stoyko – Lviv State Agricultural University*

### Ecological aspects of erosive safe land use

In the article we dwell on same aspects of erosive safe land use of agricultural function in the conditions of the developed water erosion of soil. On the basis of the performed experiments we drew the conclusion on the improving of the ecological state of modern agricultural landscape.

**Keywords:** ecology, land use, erosion soil, agricultural landscape.

**Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.** Ерозія ґрунтів є найбільш поширеним видом деградації ґрунтового покриву, а також головною причиною екологічної небезпечності у сучасних агроландшафтах та економічних втрат у сільськогосподарському виробництві. За даними [13] в цілому по Україні щорічно зі схилів змивається близько 500 млн. т продуктивних земель, при цьому безповоротно втрачається 24 млн. т гумусу, 1 млн. т азоту, 0,7 млн. т фосфору, 10 млн. т калію. Площа еродованих земель збільшується на 70-80 тис. га за рік, завдаючи економічних збитків тільки через ерозію ґрунтів на 9,1 млрд. грн.